

gaib konusu dört fasıl halinde anlatılmıştır. "Rahm-i pâke geldi çün hayrül-enâm / Gönümüzden açılıp cümle gamâm / Ede mevlâ bizleri şâd ü bekâm / Diyelim gel es-salâtü ve's-selâm" kıtasıyla birbirine bağlanan fasılların sonunda yirmi bir beyitlik bir münâcât hânesi yer almış, burada eserin telif tarihiyle yazarın adı zikredilmiştir. Regaib kandilinde okunması için ilk defa bir manzume kaleme aldığı söylenen Fevzi Efendi'nin Selâhaddin Uşşâki'nin eserinden haberdar olmadığı anlaşılmaktadır. Bu regâibiyelerin dışında son devirde bazı şairler de regaib konusunda şiirler yazmışlardır. Üsküdarlı Sâfî'nin "Leyle-i Regâib" adlı şiiriyle Receb Vahyî'nin na't özelliğindeki dörtlüğü ve Kemâlî Efendi'nin on üç beyitlik na'tı bunların en bilinenleridir. Regaib kandili tekelerde özel meclisler tertip edilerek ihya edilmiş, bu esnada okunan ilâhilerin bir kısmı Türk dinî mûsikisi literatüründe receb ilâhileri adıyla anılmıştır. Ayrıca tevşih ve na'tlar yanında Hz. Peygamber'i konu alan çeşitli ilâhiler de bu toplantılarda okunmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Müstakimzâde, *Mecmûa-i İlahiyyât*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3397, vr. 39*; Mehmed Fevzi Efendi, *Envârü'l-kevâkib fi leyleti'r-Regâib*, İstanbul, ts., s. 1; Hüseyin Vassâf, *Seftne*, IV, 72, 432; Nuri Özcan, *On Sekizinci Asırda Osmanlılarda Dinî Mûsikî* (doktora tezi, 1982), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 42-43; Mustafa Uzun, *Dinî Edebiyatımızın Son Temsilcilerinden Mehmed Fevzi Efendi ve Dinî Mesnevileri*, İstanbul 1996, s. 34-36, 109-120; a.mlf., "Ârif Süleyman", *DİA*, III, 370; Mehmet Akkuş, *Abdullah Salâhaddin-i Uşşâki (Salâhi)'nin Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1998, s. 167-170; a.mlf., "İslâmî Türk Edebiyatında Regâibiyye", *İlim ve Sanat*, sy. 6, Ankara 1986, s. 88-90; a.mlf., "Edebiyatımızda Regâibiyye ve Salâhi'nin Matlâu'l-Fecr'i", *AÜİFD*, XXXII (1992), s. 129-153; Şengül Sağman, *Müstakimzâde'nin "Mecmûa-i İlahiyyât" Adlı Güfte Mecmuası* (yüksek lisans tezi, 2001), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 211; Hacer Aktaş, *Osmanlı'da Mübarek Gün ve Gecelerde Mûsikî* (yüksek lisans tezi, 2006), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 61-63; Pakalın, II, 365; III, 22.

MUSTAFA UZUN

REHÂVÎ

(رهأوی)

Türk mûsikisinde bir makam.

Rast perdesinde karar eden makamlar grubuna dahil olan rehâvî makamını Kantemiroğlu rast makamına tâbi olan, ancak "ismi olup cismi olmayan" bir makam diye ifade eder. **Basit Rehâvî Makamı**. Bütün özellikleriyle bir rast makamı olan bu makamda karara yakın yegâh perdesine kadar inilip bu perdeden segâh perdesi-

ne sıçranarak rastta karar edilir. Sadece bir nağme hareketi olan bu durumu ayrı bir makam olarak değerlendirmenin ilmi ve sanatsal bir tarafının bulunmadığını belirtmek gerekir. Çünkü aynı nağme hareketi rastın pest taraftan genişlemesinin bir neticesi olup sayısız rast eserde de kullanılmıştır. Buna göre rehâvî makamının söz konusu olduğu yerde asıl birleşik rehâvî makamı anlaşılmalıdır. **Birleşik Rehâvî Makamı**. Bu makam seyir bakımından çıkıcı veya çıkıcı-inici olarak kullanılabilir. Rast makamının mutlak çıkıcı seyirli olmasına karşılık birleşik rehâvînin çıkıcı-inici de olabilmesi makamı teşkil eden ikinci dizinin gereğidir. Çünkü birleşik rehâvî makamının dizisi yerindeki rast makamı dizisine yerinde bayatî makamı dizisinin katılmasıyla meydana gelir. Seyre bu dizilerden (makamlar) biriyile başlanır ve sonunda mutlaka rast dizi ve makamı ile karar edilir. Karar sırasında yegâh perdesine rast dörtlüsü ile düşmek âdettir.

Yerinde uşşak-bayatî dizisi
Yerinde uşşak dörtlüsü Nevâda bûselik beslisi
Yerinde rast beslisi Nevâda rast dörtlüsü
Yerinde rast makamı dizisi
Yegâhta rast dörtlüsü

Makamın güçlü perdesi her iki dizinin ortak güçlüsü olan nevâ perdesi olup bu perdede rast veya bûselik çeşnisıyla yarım karar yapılır. Rast ve bayatî gibi iki ayrı makam dizisinin birbirine katılmasından meydana gelen birleşik rehâvî makamının asma kararlarının çoğu her iki dizi ve makam için ortaktır. Zira rast dizisi

içinde ikinci dereceden itibaren eviç yerine acem perdesi kullanmak şartıyla bir uşşak-bayatî dizisi zaten mevcuttur. Söz konusu asma kararlar çârgâhta çârgâhlı, segâhta segâh veya ferahnâklı, dügâhta uşşaklı asma kararlarla rast makamının yegâhtaki rastlı asma kararidir. Ayrıca güçlüdeki yarım karar hangi çeşni ile (rast veya bûselik) yapılmışsa diğeri asma karar olarak yer alabilir. Bunların dışında bayatî makamının özelliği olan acem perdesinin zaman zaman gösterilmesi ve yine bayatînin gereği olan nevâda hicaz, çârgâhta nikriz çeşnileri de asma kararlara ilâve edilir. Nota yazımında birleşik rehâvî makamının donanımına da rast makamı gibi si için koma bemolü, fa için bakiye diyezi yazılır, gerekli değişiklikler eser içinde gösterilir. Rast dizisiyle karar etmesi şart olan rehâvî makamının yedeni de rastın yedeni olan irak perdesidir. Esasen rast makamına çok daha yakın olan rehâvî makamında bayatî, seyir sırasında bir geçki gibi yer alır. Birleşik rehâvî makamının seyirine makamı meydana getiren dizilerden biriyle durak veya güçlü civarından başlanır. Bu dizilerin birinden diğere geçilecek gezinilip güçlü nevâ perdesinde rast veya bûselik çeşnisıyla yarım karar yapılır. Yine karışık gezinilerek gerekli asma kararlar da gösterildikten sonra mutlaka rast dizisiyle rast perdesinde tam karar yapılır. Karar sırasında yegâha rastlı düşülüp oradan segâh perdesine atılarak rastta karar etmek âdettir.

İtrî'nin berefşan usulünde, "Yine ey rûh-i musawer kafes-i tende misin?", Şeydâ Hâfız'ın remel usulünde, "Zannetme benim gibi sana bende bulursun" mısralarıyla başlayan besteleri; Hâfız Post'un, "Dile mâye-i safâdır hatt-i ruh-i yâr derler" mısrayla başlayan ağır semâisi; Abdülkâdir-i Merâğî'nin, "Ger siyehî çünün büved çeşm-i tü berhelâk-i mâ" mısrayla başlayan yürük semâisi ve Nûman Ağa'nın düyek usulünde, "Ey pâdişâhım şevketin" mısrayla başlayan şarkısı bu makamda bestelenmiş eserlerden bazılarıdır.

Birleşik rehâvî makamı seyir örneği

BİBLİYOGRAFYA :

Seydî, *el-Matla'*, TSMK, III. Ahmed, nr. 3459, vr. 9e; Kantemiroğlu, *Kitâbü İlmî'l-mûsikî alâ vec-hi'l-hurûfât: Mûsikîyi Harflerle Tesbît ve İcrâ İlmînin Kitabı* (nşr. Yalçın Tura), İstanbul 2001, I, 95-97; Abdülbâki Nâsir Dede, *Tedkik u Tahkik* (nşr. Yalçın Tura), İstanbul 2006, s. 37, 61; Hâşim Bey, *Mûsikî Mecmuası*, İstanbul 1280, s. 22-23; Suphi Ezgi, *Nazarî-Amelî Türk Musikîsi*, İstanbul 1933, I, 54; Hüseyin Sâdettin Arel, *Türk Müsikîsi Nazariyatı Dersleri* (nşr. Onur Akdoğu), Ankara 1991, s. 217-218; İsmail Hakkı Özkan, *Türk Musikîsi Nazariyatı ve Usûlleri Kudûm Velveleri*, İstanbul 2006, s. 466-470.

İSMAİL HAKKI ÖZKAN

REHBET

(bk. RAĞBET ve REHBET).

REHİN

(الرهن)

Bir malın bir alacağa karşılık aynı teminat olmasını sağlayan akid ve bu akde konu olan mal anlamında fıkıh terimi.

Sözlükte “devamlı ve sabit olma; elde tutma, hapsetme” anlamlarındaki *rehn* kökünden türeyen *rehin* kelimesi terim olarak bir alacak karşılığında teminat işlevi görmek ve gerektiğinde bedelinden bu hakkı tahsil üzere bir malın alacaklı tarafından alıkonulmasını sağlayan akdi veya teminat işlevi gören mali ifade eder. Hanefîler’in tanımında malın fiilen alıkonması (hapis) unsuru özel bir öneme sahiptir. Teminat altına alınacak hakkın niteliğiyle ilgili görüş ayrılıklarının da (aş.bk.) *rehin* tariflerini etkilediği görülür. *Rehin* verene *râhin*, *rehin* alana *mürtehin*, *rehin*le teminata bağlanan hakka *merhûn bih*, *rehin* verilen mala *merhûn* ya da *rehîn* denilir. Kur’ân-ı Kerim’de *rehn* kökünden türemiş kelimeler iki yerde sözlük anlamında (et-Tûr 52/21; el-Müddessir 74/38), bir yerde borç ilişkisinin teminat altına alınmasıyla ilgili olarak (el-Bakara 2/283) geçer. Hadislerde daha çok *rehin* akdinin sağladığı haklar bağlamında kullanılır (Wensinck, *el-Mu’cem*, “rhn” md.).

Rehin, uzun veya kısa vadeli alacakların teminat altına alınmasını sağlayan yollar-dan biri olarak eski bir tarihe sahip olduğu gibi İslâm öncesi Arap toplumunda da yaygın biçimde uygulanmıştır. Bu toplumdaki *rehin*, borcun zamanında ödenmemesi durumunda alacaklının *rehin* konusu mali doğrudan mülkiyetine geçirmesiyle sonuçlanabiliyordu (Cevâd Ali, V, 622). İslâm hukukunda *rehin*in meşruyeti kitap, sün-

net ve icmâ delillerine dayandırılır. *Rehin*in Kur’an’daki dayanağı, “Eğer yolculuk halinde iseniz ve kâtip bulamazsanız o takdirde borç karşılığında kabzedilmiş rehiner -alırsınız-” meâlindeki âyettir (el-Bakara 2/282). Fakiherin çoğunluğu âyetin devamında karşılıklı güvenin bulunması durumunda *rehine* gerek olmadığının belirtilmesi vb. deliller ışığında buradaki talebin zorunluluk ifade etmediği sonucuna varmıştır (Şâfiî, III, 166; İbn Kudâme, IV, 262). Yine ilk bakışta âyetten, *rehine* yolculuk halinde borcu kaydedecek kişinin (kâtip) bulunmaması durumunda başvurulacağı izlenimi edinilse de *rehin*in meşruyeti için sefer halinde bulunmanın şart olmadığı görüşü hâkimdir; zira âyetteki bu kayıt, o dönemde *rehine* genellikle borç senedi düzenleme imkânının bulunmadığı yolculukta ihtiyaç duyulmasıyla ilgilidir (Şâfiî, III, 166; İbn Rüşd, II, 230; Ali Haydar, II, 210). Hz. Peygamber’in bir yahudiden veresiye satın aldığı tahlil için zırhını *rehin* bırakmış olması da (Buhârî, “Rehn”, 2, “Selem”, 6, “Büyüç”, 14, 33) *rehin* akdinin meşruyetinin yolculuk haline münhasır olmadığını gösterir. Buna karşılık âyeti lafzî olarak yorumlayan Zâhirîler *rehin*in meşruyetinin sefer haliyle sınırlı olduğu görüşündedir (İbn Hazm, VI, 362). Resûl-i Ekrem, bizzat *rehin* vererek toplumdaki *rehin* uygulamasını takrir etmekle birlikte bu akdin Câhiliye dönemindeki bazı sonuçlarını değiştirip yeniden düzenlemiştir. Özellikle, “-Borca karşılık- *rehine* zorla sahip çıkılmaz” hadisiyle (İbn Mâce, “Rühûn”, 3; *el-Muvattâ*’, “Akziye”, 12) *rehin* alanın borcunu tahsil edemediğinde *rehine* mâlik olması kuralına son vermiştir. Başlangıçtan itibaren hiçbir İslâm âlimi farklı görüş belirtmediğinden *rehin*in meşruyeti icmâ deliliyle de desteklenmiştir.

Hukuk Sistematiğindeki Yeri ve İşlevi. Borçlunun borcunu zamanında ve eksiksiz olarak ifa etmemesi tehlikesine karşı alacaklıya tanınan garantiler (teminat) Kara Avrupası hukuk sisteminde genellikle şahsî ve aynı olmak üzere iki kısıma ayrılır. Bir üçüncü kişi borçlu sıfatıyla alacaklı için bir teminat oluşturuyor ve alacaklının tatminini üzerine alıyorsa bu durumda -garanti verenin zimmeti ve şahsiyle ilgili- şahsî bir teminat söz konusu olur ki bu türün tipik örneği kefalettir. Eğer alacak doğrudan doğruya bu iş için tahsis edilen bir malın kıymetiyle teminat altına alınıyorsa bu takdirde aynı teminattan bahsedilebilir; bu da temelde *rehin*dir. Borç ödenmediği durumda alacaklı, teminat gagesine tahsis olunan malın satış bedeli

li üzerinden alacağını elde edebilir. Fıkıh literatüründe aynı ve şahsî teminat terimleri açık olarak kullanılmamakla birlikte kefaletin şahsî bir hak olan alacağın talebi (mütâlebe), *rehin*in ise alacağın bir malın değeri üzerinden elde edilmesi yoluyla farklı şekillerde teminat (vesika) görevi gördüğü vurgulanmakta ve şahsî-aynî teminat ayırımına paralel bir sınıflamaya gidilmektedir (*Debbusi’nin “el-Esrar fi’l-Usul ve’l-Fürûc” Adlı Eseri*, II, 1039; Serahsî, XIX, 35; Ali Haydar, II, 212). Kara Avrupası hukuk sisteminde şahsî teminatların borçlar hukukunda incelenmesine karşılık *rehin* akdi ve bu akidden doğan *rehin* hakkı, başkasına ait bir mal üzerinde teminat fonksiyonu gören ve hukuk tekniği açısından özellik arzeden bir aynı hak olması yönüyle eşya hukukunda ele alınır. *Rehin* hakkı, eşya üzerinde aynı nitelikli yetkiler vermesi bakımından aynı bir hak olmakla birlikte kapsamı bakımından sınırlı, varlığı bir alacağın varlığına bağlı olması bakımından da fer’î bir aynı haktır. Borçlunun *rehin*in paraya çevrilmesi yoluyla takibi ise icra ve iflâs hukukunun konusudur. *Rehin* akdi ve bundan doğan hakla ilgili hükümler fıkıh eserlerinde “*rehn*” başlığı altında müstakil bir bölümde incelendiği gibi borçlunun *rehin*in paraya çevrilmesi yoluyla takibi de bu bölümün yanı sıra kısmen “teffis” başlığı altında ele alınır. *Rehin* bir yandan alacaklının alacağını teminat altına almasına, diğer yandan yeterli nakde sahip olmayan kişilerin ihtiyaç duydukları malları ve -bazı doktrinlerde- hizmetleri veresiye olarak temin etmelerine yani âcil kredi ihtiyacını karşılamalarına imkân sağladığından (Ali Haydar, II, 211, 212) çağlar boyunca ekonomik hayat için canlandırıcı etkiye sahip hukukî bir müessese olmuştur. *Rehin*in önemli bir fonksiyonu da borçlunun iflâsı veya ölümü halinde *rehin*li alacaklıyı diğer alacaklılara nisbetle öncelikli konuma getirmesidir (aş.bk.).

Rehin Akdinin Kuruluşu. *Rehin*, sözleşmelerle ilgili genel hükümlere tâbi olarak kurulan ve *rehin* veren açısından bağlayıcı (lâzım) iken *mürtehin* açısından bağlayıcı sayılmayan bir akiddir. Bazı mezheplerde tarafların ehliyeti bakımından farklı yaklaşımlar bulunmakla birlikte *rehin* akdi genellikle teberru niteliğinde görülür. 1. Tarafları. Hanefî doktrininde *rehin*in taraflarında aranacak genel şartlar bakımından satım sözleşmesi model alınır. Buna göre *rehin* akdinin taraflarının bulûğ çağına ermiş ve reşid olmaları gerekmez; mümeyyiz küçük ve sefih kanunî temsilcisi-